

RhetoricaScandinavica

Vol 29 / 2025

Tidskrift för skandinavisk retorikforskning
Nr. 90 – 2025

Mette Bengtsson, Lektor i Retorik ved Københavns
Universitet.

Mette Bengtsson:

Et uenighedsfællesskab med argumentation som bærebjælken

Anmeldelse af Kjersti Maria Rongen Breivega: *Å studere argumentasjon*.
257 sider. Fagbokforlaget, 2024.

”Vi lever i et uenighedsfællesskab med argumentation som bærebjælken,” skriver Kjersti Maria Rongen Breivega i introduktionen til sin nye lærebog, *Å studere argumentasjon*, hvor hun tilbyder en indføring i en række teoretiske og analytiske tilgange til argumentation som tværfagligt forskningsfelt.

Lærebogen henvender sig til studerende på tværs af fag på universitetet og andre videregående uddannelser og indeholder foruden en introduktion (kap. 1) otte kapitler, der enten præsenterer en specifik fagtradition, teoretiker eller analysemodel. Som læser får man således præsenteret forskellige afsæt, hvor man kan finde inspiration til arbejdet med at analysere og vurdere argumentation i forskellige kontekster – hovedsageligt fra et tekstperspektiv. Bogens kapitler omhandler retorik (kap. 2), Stephen Toulmins argumentmodel (kap. 3), pragma-dialektik (kap. 4), kritisk diskursanalyse (kap. 5), Mikhail M. Bakhtins dialogisme og lingvistisk polyfoni (kap. 6), socialpsykologisk, semiotisk og diskursiv positioneringsanalyse (kap. 7), problem-løsning-modellen (PL-modellen) (kap. 8) og tekstlingvistik og tekstlig heterogenitet (kap. 9).

Lærebogens opbygning signalerer tydeligt dens hovedpointe: Tilgangene til argumentation er mange, og Breivegas ærinde er at forklare de forskellige fagtraditioner, og hvordan de hviler på forskellige forståelser af den argumentative grundsituation og opererer ud fra forskellige antagelser og interesser: ”Det å sette fokus på ulike argumentasjonsmodellar kan vere augeopnande, for ulike teoretiske rammerverk representerer ulike måtar å sjå på” (s. 14).

Med en så bredtfaavnende ambition kunne man frygte, at man kun når et introducerende niveau for en lang række fagfelter, men Breivega har en imponerende viden og leverer en fortættet formidling med dybde og nuancer (også af de fagligheder, hun ikke selv kommer fra). Breivega giver dermed et overblik, der ellers kan

være svært at opnå som studerende, hvor hun viser, hvad de forskellige fagligheder kan bidrage med, og hvordan de overlapper og er inspireret af hinanden. Lærebogen er desuden nem at orientere sig i med skrigorange skilleblade, en punktliste med overordnede spørgsmål (s. 35-36), oversigt over de nævnte argumentationsteorier (s. 37), samt opsummerende tabeller og figurer (se fx s. 58, 114 og 158). Kapitlerne afsluttes med en gentagelse af hovedpointer og forslag til læsning for dem, der gerne vil gå videre med primærttekster. Endnu et værdifuldt pædagogisk element er de aktuelle eksempler i alle kapitler, der hjælper med at udfolde de teoretiske perspektiver og potentialer.

I kapitlet om retorik gennemgås begreberne snæver kontra bred persuasio, klassiske og moderne genrebegreber, appelformerne og de retoriske argumentmodeller entymemet og eksemplet, og i kapitlet om Stephen Toulmin introduceres hans udvidede argumentmodel med eksempler. Stoffet i de to kapitler er kendt fra retoriske lærebøger og vil for retorikstuderende nok være den mindst spændende del af bogen. Derimod vil fx kapitlet om kritisk diskursanalyse nok have større nyhedsinteresse og måske give inspiration til, hvordan retorisk argumentationsanalyse kan kobles til den kritiske diskursanalyse. Som retoriker kan man analysere og vurdere mange forskellige retorers argumentation og herunder topik, stil og sprogets erkendende og konstituerende potentialer. Kritisk diskursanalyse beskæftiger sig med samme, men tilbyder et mere specifikt fokus på magt, magtrelationer, antagonistiske forhold og forsøget på at opnå hegemoni. Kapitlet om PL-modellen er også en vigtig påmindelse om, at argumentationsbegreber, der typisk præsenteres som nyttige for analyse og vurdering af praktisk argumentation, også er nyttige, når studerende selv skal argumentere i akademiske opgaver. Koblingen fra praktisk argumentation til videnskabelig argumentation er en kæphest, jeg også selv plejer at ride i argumentationsundervisningen, gerne med inddragelse af retorisk teori om stil i akademisk argumentation og retorisk videnskabsteori.

Når jeg i det følgende kommer med en række indvendinger, er det dels for at bekræfte retorikstuderende i, hvad de nok allerede selv vil studse over i forhold til fremstillingen af retorik i lærebogen, dels for at sikre, at andre studerende på humanistiske og samfundsvidenskabelige uddannelser ikke efterlades med en forholdsvis snæver forståelse af retorik.

En første indvending går på bogens skel mellem argumentation forstået som henholdsvis ræsonnementer og implicitte diskurser (s. 22), og hvad retorikken kan bruges til at sige noget om. Breivega går til retorikken, Toulmin og pragma-dialektikken for at få begreber til at analysere og diskutere argumentation som ræsonnementer, mens hun trækker på andre fagligheder fra kapitel 5 og frem for at udfolde mere implicitte aspekter. Med ræsonnementer forstås, at der eksplicit fremsættes to informationer, hvor den ene bruges til at begrunde den anden (jf. påstand-grundkonceptet), mens det implicitte (eller de ”diskursive tilnærminger”) forstås med afsæt i blandt andet kritisk diskursanalyse, hvor diskursen ikke ”bare” er selve teksten, men hvor ”tekst [er] en form for samhandling og del af en større social proces” (s. 27-28 med reference til Vagle et al. 1993, s. 35). Breivega skriver flere

steder, at retorikken indeholder begge dele, men eftersom retorikken er placeret i første del af bogen, er det minimalt, hvad retorikken får lov at sige om det impli- citte. Det kan selvfølgelig godt ærgre, idet retorikken jo netop er kendetegnet ved at være enthymemisk, og fordi en retorisk tilgang næppe vil betragte tekst uden kontekst eller lave en tolkning af et ræsonnement uden inddragelse af publikums- begreber og kobling mellem partes. I forlængelse af dette kan det problematiseres, at enthymemet alene præsenteres ud fra Aristoteles' forståelse af enthymemet som en ”retorisk syllogisme” og ikke med afsæt i nyere diskussioner (fx Bitzer, 1959 eller Fredal, 2018).

I forhold til forståelsen af forskellige argumentmodeller og deres fagdisciplinære afsæt er det også lidt overraskende, at Breivega på s. 19 og 72 sætter det samme argument, om at Norge bør søge optagelse i EU, op i forskellige argumentmodeller (som en syllogisme, i Toulmins argumentmodel og pragma-dialektikkens argu- mentmodel). De forskellige tilgange beskæftiger sig ikke med samme materiale, hvilket Breivega også selv påpeger. Hvor logikken (i hvert fald oprindeligt, inden diverse udviklinger af den informelle logik) beskæftiger sig med universelle sand- heder, hvor de to præmisser (major og minor) indeholder udsagn, hvorudfra man tvingende kan bevise en sand konklusion (der gælder for alle mennesker til alle tider), beskæftiger retorikken sig med den situerede, praktiske argumentation og herunder de konstaterende, definerende, evaluerede og advokerende påstande, som fremsættes – typisk med en rettedhed mod sidstnævnte og de handlende aspekter (hvad vi skal gøre). Hvorvidt Norge skal blive medlem af EU, kan ikke bevises og er derfor ikke materiale i en syllogisme.

En tredje indvending går på den lidt firkantede formulering, at *overbevisning* er det centrale i retorikken (s. 41). Et sådant snævert retoriksyn er genkendeligt i populær forstand og kan muligvis fungere med bogens tværfaglige positionering, men for fagretorikere er det mangelfuldt. Breivega nævner nyretorikken med refe- rence til Toulmin, Lloyd Bitzer og Chaïm Perelman og disse teoretikeres fælles interesse for publikum og kontekst, men udfolder ikke videre, hvordan retorik- forskningen især efter 2. verdenskrig har været optaget af etikken i den kommuni- kative handling. Bogens retoriksyn læner sig således mod et individuelt, instrumen- telt perspektiv, hvor det handler om den enkeltes evne til at overbevise andre, mens interessen for det samfundsmæssige perspektiv ikke bliver videre udfoldet – til trods for at en sådan i høj grad har været fremtrædende i retorisk teori siden ny- retorikken og inden for de seneste 15 år har stået stærkt i nordisk retorikforskning med nøglebegreber som retorisk medborgerskab, hverdagsretorik og vernakulære offentligheder. I en grundbog må man selvfølgelig begrænse sig, men man kunne også have ønsket sig et kapitel dedikeret til Lucie Olbrechts-Tyteca og Perelman. Toulmins brud med den formelle logik og forståelse af et arguments domæne- afhængighed gør, at han ikke er til at komme udenom, og hans argumentmodel har også været fast pensum i mange retorikbøger om argumentation, men Olbrechts- Tyteca og Perelman fortjener i den grad samme udbredelse med deres overvejelser om det partikulære og universelle publikum, forståelse af gradueret tilslutning, og ikke mindst diskussion af, hvordan etableringen af argumentationens præmisser

(fakta så vel som værdier) ofte kan være nødvendige at etablere gennem nærvær forud for den egentlige argumentation.

En sidste overvejelse er, at der enkelte steder i bogen tilsyneladende sættes lighedstegn mellem det rationelle og logos (fx s. 20) – frem for at logos, etos og patos betragtes som en samlet rationalitet. I bogen er der flere eksempler på legitim brug af følelser i argumentation, men når eksemplet på en patos-appel i kapitlet om retorik handler om ”konspiratorisk propaganda på internettet” (s. 54), efterlades man med en uheldig fornemmelse af følelsesappellerne som mindre legitime. Breivega skriver godt nok, at patos-appeller kan have den funktion, at de hjælper med at skabe kontakt til publikum og engagere, men eksemplerne i afsnittet handler om ”dramatiske hendingar og ekstreme forsøk på manipulering” (s. 56). De gennemgående referencer til Jürgen Habermas, der flere steder bliver nævnt sammen med retorikken (se fx s. 13, 23 og 50), kan også give indtryk af en lidt snæver forståelse af politisk debat, der (måske uden at ville det) får sat grænser for, hvem der kan deltage og på hvilke måder.

Når alle disse betragtninger er leveret, skal der dog ikke herske tvivl om, at Breivegas lærebog er en god vej ind til et stort forskningsfelt med mange fagligheder, hvor det som studerende kan være godt at få trukket de store linjer op og ikke mindst få hjælp til at forstå relaterede nøglebegreber på tværs af argumentationsinteresserede fagligheder. Det leverer Breivega til fulde.

Referencer

- Bitzer, L. F. (1959). Aristotle's Enthymeme Revisited. *Quarterly Journal of Speech*, 84(8), 177–182.
- Fredal, J. (2018). Is the Enthymeme a Syllogism?. *Philosophy and Rhetoric*, 51(1), 24–49.
- Jørgensen, C. (2000). Hvem bestemmer hvad der er god retorik? Vurderingsinstanser i normativ retorik. *Rhetorica Scandinavica*, 15, 34–48.
- Vagle, W., M. Sandvik & J. Svennevig (1993). *Tekst i kontekst. En innføring i tekstlingvistikk og pragmatikk*. LNU/Cappelen.